

**Tusie Butler- Gamble June 2010. Nga Tama Toa- The Price of
Citizenship.**

Te Wahanga Tuawha- Po Atarau- Somewhere in England.

Wharangi 76 – 80:

1940 Mei 1- 2 – Ka wehe atu te Maori Battalion ki Ihipa.

June 10 – Piri atu a Itaria kia Tiamana hei hoa pakanga.

16 – Tae atu te roopu taua ki Scotland .

17 – Noho mai te Battalion ki Ewshot Camp Hampshire.

Hurua 9 – Neke atu ki Dogmersfield Camp.

29 – Tae mai nga reta tuatahi no te wa kainga.

Hepetema 5 – Neke atu ki Folkestone – Dover, Kent.

Oketopa 7 – Neke atu a C.Company ki Wichling, Kent.

Noema 4 – Neke atu ki Farnham, he nohonga mo te Hotoke.

Tihema 12- Tae atu nga Fourth Reinforcements ki Ihipa.

17 – Wehe atu te ope tuatahi o te Maori Battalion ki Ihipa ma
runga tima.

Hanuere 4 – Wehe atu te Maori Battalion ki Ihipa mai I Ingarangi.

6 – Kuhu atu te Fifth Reinforcements ki Papakura Camp.

Maehe 3- Tae atu te Maori Battalion ki Port Tewfik, Ihipa.

+

Tusie Butler- Gamble June 2010. Nga Tama Toa- The Price of Citizenship.

Te Wahanga Tuawha- Po Atarau- Somewhere in England.

Wharangi 78.

Nga korero a Takamoana [Bill] Delamere, 2002, “ no te ngaronga o taku kite atu I a Niu Tireni ka pa mai te whakaaro , e aha ana ra inainei? Whakaaro ake koe , koina ra koe I whakauru ai.”

Te Ekenga – Embarkation.

Katia nga keeti maitai tino kaita, ka tu mai hei taiapa whakawehe I a Pipitea Wharf me Aotea Quay. I muri o aua keeti e tutu mai ana nga tangata kaitiro tiro, mau kakahu khaki me te mau peneti hoki.

Ruarua noa iho nga apiha, nga kaituhi korero me nga kaitango whakaaahua I tu ki runga I te waapu ki te hopu kia mau tenei ra whakahirahira.

Ko te ope hoia anake te hunga I mohio mo te wa e tae mai ai nga tereina kawae hoia, na runga I nga ture whakatupato, tiaki I nga hoia.

I waho atu o nga keeti e hia rau ke nga whanaunga I huihui mai me kore noa e kite, e mihi aroha atu ki tena ki tena o ratau.

No te 5pm. – tae mai nga tereina tuatahi, kawae mai I te Maori Battalion mai I Te Ika-a-Maui.

Aata haere tonu te tereina ki runga I te waapu, katikati katoa nga wini, tu tonu atu ki te taha o te tima tino rahi, te HMT Aquitania. Katahi ka rakaina nga keeti , me te peehi kopiri atu a te minenga ki aua keeti .I reira ka kite a Pani Haig, nga hoa wahine o C.Company, moumou ke to ratau haerenga. Huakina e nga hoia nga wini o te tereina, karawhiu I a ratau waiata hikoi, ka pa mai ra te kikini o te aroha ki te manawa, me te maringi hotuhotu o nga roimata o nga whanau I waho.

Ko Joe Waenga no Potaka, he iwi kainga ruarua noa iho nga whanau. I a ia e waiata ana kore rawa ia I moemoea ko te tima e tu mai nei I mua I a ia, koira te tima hei mau I a ratau ki rawahi: “ Hika ma, tenei taone e tu mai nei. Kare, ko te tima ra, ne. Kare hoki koe e kite atu I te moana.” He maha nga hoia Maori, I ahu mai I nga rohe o te whenua, katahi ano ratau ka kite I te tima penei rawa te rahi /kaita.

Tusie Butler- Gamble June 2010. Nga Tama Toa- The Price of Citizenship.

Te Wahanga Tuawha- Po Atarau- Somewhere in England.

I a ratau I runga I te tima, ka tae ake te ope manuhiri o Govenor General Viscount Galway me te Prime Minister kia kite I a ratau.”Tu katoa matau I roto I o matau ake rarangi me te waiata hoki”Koinei nga tuhinga a Second Lieutenant Wiremu {Bill} Ngata.

Ka tu te Govenor, ka haka atu nga Ngati mai I te papa teitei o te tima. I tae mai hoki a Sir Apirana, Lady Riringi Ngata, me Te Raumoa Balneavis, te Hekeretari a te Minister of Native Affairs, ki runga I te tima ki te poroporoaki ki te Battalion.

Ka noho tonu tenei tu ahua hei mahi ma Ngata mo nga ope hoia Maori ka wehe atu I Niu Tireni.

Putā noa atu I te po, rite tonu te tae mai o nga ope hoia Pakeha, ka eke atu ki runga tima.

Noho mataara tonu mai te minenga ki waho.

Awatea rawa ake ka timata te heke a te Aquitania me tana roopu hoia 3000 me nga roopu neehi hoki.

Hei konei rano ka whakapuaretia nga keeti, katahi ka pakaru mai te minenga ki runga I te waapu. E kore rawa e warewaretia tenei ahuatanga, te maringi o nga roimata, te tangi a nga whanaunga, nga hoa wahine a nga hoia, nga whaiaipo, ahakoa te tino kopiri o ta ratau tu mai.

Heke ana nga roimata o te roopu haka o Ngati Poneke i a ratau I mauria mai ki runga I te waapu ka waiata I nga waiata poroporoaki.

Mai I te rewanga o runga rawa o te tima, ka rongohia nga reo o te Battalion e waiata ana ki te minenga “ Po Atarau.”Maumahara a Mihipeka Davis o Ngati Poneke, “E heke ana nga roimata o nga wahine pakeke, me nga mea tamariki hoki.”

Tera pea he mama, he whaiaipo, he tuahine ranei penei I au nei.

Wharangi 79 Te Ekenga- Embarkation. Somewhere in England.

I roto I enei kitenga, tera pea ahua awangawanga nga mahara o Maraki Reedy I a ia e tu mai ana I te taha o tona koka me ona whanaunga.

“Ka tiro atu na, ka kite I a ratau e tangi ana. Ka tiro atu ki te papa, piki tonu a ia I te arawhata. Tana huritanga mai, ka tuhituhi tona ringa. Aroha ki a ia, e kore pea e kite a muri ake I taua wa. Ko te tangi mutunga tena Ngaro atu.”

Tusie Butler- Gamble June 2010. Nga Tama Toa- The Price of Citizenship.

Te Wahanga Tuawha- Po Atarau- Somewhere in England.

E rima tau rano I muri mai, katahi ano a ia ka kite I tona papa.

Ka tatari te Aquitania mo era tima, Empress of Britain, Empress of Japan me to ratau kaiarataki HMS Leander, kia whakakao mai ki o ratau turanga taua tima, katahi noa ka heke atu ki Wellington Harbour.

Ka whai atu te roopu o Pani Haig ma ki nga motoka maha e haere ana I te huarahi o Oriental Parade kia tae ki Point Jerningham. “Aue! Ka aroha ke.! Matakītaki atu matau I a ratau kia tae rawa atu ki nga tima arataki. Tu tonu matau kia kore rawa e kitea atu, me te tangi hoki a te katoa. Korero a Bill Ngata ki te katoa, I te wa e ahu atu ana nga tima ki Cook Strait.” I wehe mai tatau I te wa kainga, taumaha ana te pouri o nga ngakau, ki au nei, he maha tatau e titiro ana ki te akau mai I nga whatu pukohu.”

I te rewanga papa I raro iho a Miki Harrison me tetahi hoia Pakeha.

“E noho ana au, me taku titiro atu ki waho o te wini o te tima, ka kite atu I nga puawai kowhai o te tainoka I runga o nga hiwi, [Ka mea atu au], ‘e hoa he aha nga purari mea ra?’ E tama he tainoka, ataahua ke ne? Ka mea atu au ki a ia, e ki! Awangawanga ana au mena ka hoki mai ano taua kia kite” ki tana, “ana koia kia taua.”

E wha tau a Harrison I mauherengia-a-pakanga I Tiamana camp, no te tau 1945 ka hoki mai ia, te unga mai ki Wellington Harbour ka hoki ona whakaaro me tona whanga I pehea ra te mutunga o tona hoa pakeha.

Wharangi 80. Te Noho Ki Runga i te Aquitania.

Nga ruuma moe o te Aquitania kei runga noa atu I era o nga teihana kuti hipi, e mohiotia ana e te hunga o te C. Company.

Nohotahi tonu te Battalion me nga ope hoia o te Second Echelon, 2000 taua roopu.

Hei ta Captain Tureia “tino pai ta ratau noho, ahakoa kei te papa raro o te tima ke, mahana atu hoki I te whakawhitinga atu ki te weheruatanga o te ao. Na te katinga o nga wini o te tima, ka tino kaha te pouri.

Noho te katoa o te Maori Battalion ki nga papa raro iho, rereke ano mo nga hunga whaitaitara runga ake I te Corporal.”

**Tusie Butler- Gamble June 2010. Nga Tama Toa- The Price of
Citizenship.**

Te Wahanga Tuawha- Po Atarau- Somewhere in England.

*Maumahara a Bill Delamere “Ko matau I te F deck, timata mai I te ABC tae
noa ki a matau I raro rano, ka kii atu au ki oku hoa” ki te perea mai he
pohuwai,ko tatau ka tuu I te tuatahi.*

*Whakaahua: Kua timata te wehe atu o te Aquitania
i te waapu o Pipitea i Poneke.*